

İstanbul aşığı Semavi Eyice: Bu şehirde değil Bizans, Osmanlı bile kalmadı!

Ömer Çakkal

Bizans ve Osmanlı sanatına ilişkin çalışmaları ile tanınan bilim insanı Prof. Dr. Semavi Eyice, 93 yaşında hafızası capcanlı bir çınar. Bini aşkın kitapta makale, ansiklopedi maddesi ve araştırması yayımlanan Eyice, Türkiye’de Bizans sanatının tanınmasında ve Osmanlı sanatı ile karşılaştırılmasında önemli rol oynamış bir isim. Aynı zamanda bir “İstanbul aşığı” olarak tanınan Eyice’nin İstanbul’un kaybolan tarihî eserleri ile ilgili makaleleri, bu konudaki çalışmaların en önemli kaynağıdır. Eyice, Anıtlar Kurulu’nda görev yapması dolayısıyla birçok tarihî yapının yok olmaktan kurtarılmasını; kurtarmadıklarının ise kayıt altına alınmasını sağladı. Geçmişte Türk Tarih Kurumu’nda da görev yapan Eyice’nin İstanbul’un tarihi eserleri konusundaki çalışmaları dışında Toroslar’daki arkeolojik alanlar, Balkan ülkelerindeki Osmanlı eserleri hakkında da araştırmaları var. Eyice, SD’nin yeni sayısının röportaj konuğu oldu. Bizans dönemine ait arkeolojik kazı ve bilgilerden yola çıkarak dönemin hastaneleri, hastalıkları hakkında bilgiler verdi. Ordinaryüs Prof. Dr. Süheyl Ünver’e dair hatıralarını da anlatan Eyice’nin sağlığını nasıl koruduğuna dair bilgiler dikkat çekici. İstanbul’un neredeyse son bir asrını görüp yaşayan Hocanın, “kaybettiklerimiz”e dair anlattıkları ise sizin de içinizi acıtacak.

Saygıdeğer Hocam, “Bizans devrinde İstanbul’da Tababet, Hekimler ve Sağlık Tesisleri” adlı kitapçığınız var. Bizans’tan Osmanlı’ya İstanbul’daki sağlık yapıları, kurumlarıyla ilgili arkeolojik bulgular ve bu bulgular ışığında o dönemlerdeki sağlık sistemi hakkında

edindiğimiz bilgiler nelerdir?

Vaktiyle İstanbul Üniversitesi’nde Tıp Tarihi Bölümü’nde hocalık yapan rahmetli Bedi Şehsuvaroğlu benden böyle bir yazı istedi. Bunun üzerine bazı kaynaklara başvurarak böyle oldukça büyükçe bir makaleyi kaleme aldım. Burada söyleyebileceğim şudur: Antik devirde yani İlkçağ’da Bizans’tan önce bazı tıp esaslarını ortaya koyan ünlü hekimler var. Aşağı yukarı Ortaçağ’da Bizans dediğimiz medeniyette onların bilgilerinden faydalanmıştır. Hatta bizim İslam tababeti de bunlardan büyük ölçüde yararlanmıştı. Bunlardan 2 tane ünlü hekim bilhassa tanınmıştır. Hazırladıkları eserler gerek Arapçaya gerek Bizans Grekçesine çevrilmiş ve o dönemde yayımlanmıştır. Bunlar o dönem hekimlerin ellerinde dolaşmış fakat hekimler hakkında Bizans tabaattını bize gösterecek olan hekimler yok. Yalnız arkeolojik kazılarda bazı aletler bulunmuştur ki bunlar yalnızca tıpta kullanılabilen aletlerdir denmektedir. Bunlar da az sayıdadır ve ne işe yarar, ne işte kullanılabilir konusunda fazla üzerinde durulmamıştır. Bizanslı hekimlerin de bilgi ve kabiliyetleri hususunda da fazla bir şey bilemiyoruz ve bu Bizans’ın son zayıfladığı durumlarda önemini kaybetmiş. Şöyle ki benim yine Bizans tarihinde tesadüfen yüzüme çarpan bir cümle şöyle: Bizans İmparatorlarından bir tanesi hastalanıyor ve Bizans hekimleri hastayı kontrol ediyorlar ancak hiçbir şey yapamıyorlar. Bizanslı hekimlerden fayda gelmeyeceği anlaşıldığından bir de Pers hekime başvurulması kararlaştırılıyor. Şimdi şuna dikkatinizi çekmek isterim: Bizanslılar, Ortaçağ’ın başında Türkleri, Orta Asya’dan Avrupa’ya Hazar

Denizi’nin kuzeyinden geldikleri için Türk demişlerdir. Avar Türkleri, Peçenekler, Hazar Türkler vs. çünkü bunların hepsi Hazar Denizi’nin üzerinden Karadeniz’in üstünden doğru Batı’ya gelmişlerdir. Bunlara Türk derler fakat Selçuklu Türkleri Hazar Denizi’nin altından doğru Irak üzerinden geldikleri için daima Pers demişlerdir. Bu cümleden anlayacağımız üzere, bu Bizans İmparatorunu tedavi için çare bulamayınca Bizanslılar bir Türk hekimine başvurmuşlardır. Fakat bizim o yıllarda hangi Türk hekimlerimiz var hiç bilmiyoruz. Bizimki de karanlık içindedir. Yalnız Bizanslıların Antik devirden kalmış tıp kitaplarını Bizans devrinde de istifsar ederek tıpta yardımcı olmak için kullandıklarını biliyoruz. Bu arada Bizans’ın ölümünden 100 yıl önce filan korkunç bir entrikacı kişi belirmiştir. Bu entrikacı çok zengin bir adam ve Bizans’ın tuz ihtiyacını bu adam karşılıyor. Bu adamın tuz depoları var. Zengin ve her şeyle oynayan bir adam ayrıca hoşlanmadığı kişileri zindana atıyor. Hatta bu adamın yaşadığı yer de Tekirdağ’ın kıyı sahil şeritlerinden Epivates diye bir yerdedir. Bu Epivates Kasabası’nda herhalde adamın sarayı varmış ve tespit ettiğimize göre Tekirdağ yolu üzerinde Selimpaşa denilen yerdedir. Fakat orada bir kalıntı fark etmedim. Ancak bu adam Silivri’de bir kilise yaptırıyor. Bilirsiniz, Silivri’nin hâkim bir tepesi vardır ve o tepede bir kale vardır. O kalenin eteğinde bugün modern bir cami vardır. O dönemde orada bu bahsettiğimiz kilise mevcuttur. Fatih Sultan Mehmet tarafından o kilise camiye çevriliyor ancak bu cami daha sonra yıkılıyor ve enkazını da kaldırılıyor. Ancak burada bazı sütunlar bulunmuştur. Bu sütunlarda Alexios Apokaukos

Fotoğraflar: Ömer Çakkal

adı bulunmuştur. Bahsettiğimiz adamın adı da budur. Bugün tabii o kiliseden bir haber yok yalnız o sütun başlıklarının bir kısmı arkeoloji müzesinde, bir kısmı da Silivri'dedir.

Yani Bizans devrinde hastaneler gibi yapılar var mıydı acaba?

Oraya geleceğim. Bu Apokaukos'u önemli bir tıp kitabına ithaf etmişler. Kitabın içine adamın dalkavuklarla olan minyatürünü eklemişler. Ama orijinal bir tıp kitabı değil, önceki kitapların ihtisarıdır. Bugün bu kitap Türkiye'de değil Paris'tedir. Bizans döneminde hastaneler konusuna gelirsek, öncelikle hastaneler hakkında çok fazla bilgiye sahip değiliz. Yani böyle bir bakım yeri var mıydı yok muydu bunu tam olarak bilmiyoruz. Yalnız şunu söyleyeyim: İlk imparatorlardan Ayasofya'yı yaptıran Jüstinyen'in yaptırdığı tesisler ve mimariler hakkında Prokopius adındaki bir kişi "Binalar" diye bir eser yazmıştır. Bu kitap çeşitli dillere çevrilmiştir. Bu kitapta sırayla İstanbul'da ve diğer yerlerde yaptığı binaları yazmıştır. Hatta Adapazarı'na giderken yol üzerinde bir köprü vardır, o köprü mesela onundur. Daha Anadolu'nun daha farklı yerlerinde binaları vardır. Bunları sayarken güneyde Paflagonya diye bir yer vardır. Bu yer Antalya'nın doğusunda olan bölümdür. Paflagonya dediğimiz yer eyaletlerden birinin adıdır. Antik Side

şehri bu eyaletin merkezidir. Bu adam Paflagonya'da hastane yaptırdığını söylüyor. Fakat hastanenin ismine şehrin adını vermiyor. Fakat ben şöyle tahmin ediyorum: Paflagonya'nın o dönemki en önemli şehri Side'dir. Ben Side'de kazılarda vs. çalıştım. Side'nin ortasında esas ana merkezini teşkil eden kocaman bir kilise kalıntısı vardı. Herhalde oranın dini merkezi o kilise idi çünkü yanında ek binalar vs. var. Hatta Piskoposluk Sarayı'nın kalıntıları var. Bunun hemen yanında 2 katlı bir bina var. Biri bodrum katı, biri de üzerinde esas kat. Esas katın üzerinde düz teras halinde fakat öyle çıplak değil, mozaik döşemeliymiş. Bu harap bina uzun koridorlar halinde. Yani dini bir bina değil, koğuş halinde bir bina. Ben acaba diyorum; bu bina bir hipotez olarak, Prokopius'un bahsettiği Jüstinye'nin yaptırdığı bir hastane olamaz mı? Yani bu bir hipotez olarak, bir tahmin olarak ileri sürdüğüm bir fikir.

Hiç araştırılma imkânı oldu mu bu tezinizin?

Efendim bu ipucu vermez ki bu, nesini araştırdım. Çıplak bir iki katlı koğuş halindedir. Bir kilise olur, bir mihrabı olur... Uzun bir koğuşlar halinde, 5 koridor, üstü de düz bir terasmış.

Eğer hastane ise oradan yola çıkarak tahminlerde bulunmaya çalışsak...

"Bizanslıların zayıf bir bünyeleri vardı. Bilhassa balık ve su böceklerini çok yiyorlardı. Haliç'in suyunun pek sağlıklı olmadığı malumdur. Bu da o dönemler hastalıkların artmasına sebebiyet veriyormuş. Bizans hastaneleri hakkındaki bilgilerimiz 2 hastanenin bilgisinden ibaret. Biri bugünkü Vatan Caddesi'nde Lips Manastırı'nın yanında 10 yataklı, diğeri ise bugünkü Unkapanı'nda Pankrokrator Manastırı'nın yanında 50 yataklı hastane."

“Süheyl Ünver Bey’i gençliğimde tanıdım. Her akşam İstanbul Üniversitesi’nden çıkıp muayenehanesine uğrar, akşamları muhakkak taksiye binip Karaköy İskelesi’ne inerdi. Vapurun daima alt katına iner, pardösüsünü çıkartır, katlar ve vapurun ortadaki yuvarlak kısmına koyardı. Katiyen kanepelerde oturmazdı, o kavisli kısma otururdu. Küçük çantasının içinden kâğıtlarını ve dolma kalemını çıkarır, bazı notlar alır ve konuşurdu.”

Vaktiyle Historia Hospitalium adında Almanların hastanelerine dair bir dergileri vardı. Bu konuya dair yazım orada bir makale olarak çıktı. Sonra da bu konuyla ilgili Antalya’da Koçların İngilizce olarak bastığı bir dergi vardı...

Hocam yeri gelmişken bir şey sormak istiyorum: Almanlar özellikle ülkemizde arkeoloji çalışmalarında çok üstünler. Almanların arkeolojiye olan ilgileri ve ilerlemeleri neyden kaynaklanıyor?

Efendim, Kayzer Wilhelm’in “Doğuya Doğru Gidiş” diye bir politikası var. Almanlar bu politika gereği gerek Anadolu’da gerek Mezopotamya’da birçok arkeolojik kazılar yapıyorlar ve arkeolojik merkezler kuruyorlar. Ve düşünün ki Bressa Teknik Üniversitesinin rektörü olan kişi bütün genç mimarlara mezuniyet tezi verirken mesela 30 tane konu veriyse, bunun 20 tanesi hep Anadolu, Suriye veya Mezopotamya üzerindedir. Zaten Bağdat Demiryolları da Almanların eseridir. İngiltere de bunun farkına vardığı için bunu engellemek adına her şeyi yapmıştır. Şimdi benim elimde en eski hastane örneği ve bir hipotez olarak Side’deki hastane meselesi var. İstanbul’daki tesisler arasında mana itibarıyla tam hastane mi düşkünler evi mi ihtiyarlar evi mi pek anlayışamayan bir takım kelimeler var. Mesela böyle bir müessesenin Ayasofya ile Aya İrini arasındaki “Suru Sultanı”nın oralarda var olduğu yolunda bir fikir var. Ancak

ortada müspet bir bina yoktur. Bilhassa Ortaçağ’ın ikinci yarısının sonlarına doğru böyle müesseseler kurulmaya başlanmıştır. Bizde de Selçuklular zamanında ilk hastaneler Anadolu’da yapılmış. Onun üzerine Bizanslıların da 12. yüzyılda bir hastanelerinin olduğu kesin olarak biliniyor. Bu da Pantokrator Manastırı’ndaki hastanedir.

Yeri biliniyor mu peki?

Biliniyor. Atatürk Bulvarı’ndan Unkapanı’na inerken sol tarafta yüksekte bir sarnıç görürsünüz. İşte o, bahsi geçen manastırın sarnıcıdır. Onun üstünde de kilisesi vardır. Daha sonra camiye çevrilen Zeyrek Kilisesidir. Onun da arkasına doğru uzanan düz arazide manastırın yapılarının olduğu biliniyor ancak o yapılarından bir üst yapı kalmamıştır. Sadece altındaki o sarnıçlar kalmıştır. Orada epey bir sarnıç vardır. Yani manastır, U harfi şeklinde kiliseden itibaren arkaya doğru uzanmaktadır. Hatta oradan daha biraz ileri de yuvarlak bir bina vardır. Şeyh Süleyman Mescidi derler oraya ve bir ara mescide çevrilmiştir. Ondaki orası için manastırın kütüphane binası diye bir hipotez ortaya atılır. Ancak orası kütüphane falan değil, bir mezar binasıdır. Çünkü onun altında bir mezar odası bulundu. Şimdi bilmiyorum ortada hastane denen müspet bir şey yok. Yalnız şu var ki bunun vakfiye gibi bir belgesi günümüze kadar gelmiştir. Bu belge metin olarak elimizde mevcuttur. Hatta bende kitap halinde basılmış tercümesi de vardır ancak ben kütüphanemi elimden çıkardığım için şu an hiçbir elimde yok. Bu belge, bize bu hastanenin teşkilatı hakkında bilgi verir. Elli yataklı ve manastır tarafından idare ediliyor. Bunlar 10’ar 10’ar 5 ayrı grup halinde paylaşılıyor. Ancak personel sayısı biraz fazladır. Hatta bu belgeyi okuyan âlimlerden biri biraz alay ederek “Öyle bir hastane tasavvur edin ki tedavici olan elemanların sayısı hastalardan fazla” diyor.

Yani kaç tane? Belli bir rakam var mı?

Ezberimde hatırlamıyorum ama sayısı fazladır. O âlim, bu kadar personelin fazla olduğu müessesede herhalde curcuna eksik olmaz diyerek alay ediyor. Fakat bu hastane ne kadar yaşadı, ne kadar kullanıldı gibi bir bilgi elimizde yok. Çünkü hastanenin kurulduğu tarihler 1100 tarihleridir. Fakat 1204’de Latinler Dördüncü Haçlı Seferi’nde Avrupalı Şövalyeler, İstanbul’u işgal ederek kiliseleri, manastırları yakıp yıkıyorlar.

Hocam o zamanlar Bizans halkı 1000 - 1100 yıllarında bugünkü Fatih’in nerelerinde oturuyorlardı; o hastanenin civarında mı?

Bir defa Haliç kıyılarında yoğun bir iskân söz konusu. Fatih’in merkezinde, Zeyrek, Vefa ve sonra Marmara kıyılarında var. Theodosius Limanı, şu an bizim Yenikapı Limanı dediğimiz yapıdır. Limanın büyüklüğü surların durumundan anlaşılabilir çünkü surlar limanın çevresini çevirmek için içeriye doğru alınmıştır. Tabi şimdi orası doldurulmuştur.

Nüfus hakkında bir bilgi var mı?

Nüfus o dönemler hareket halinde. Fakat fetih sırasında nüfusun çok azalmış olduğu zaten o dönemki fakirleşmeden anlaşılabilir.

Fetih sırasında nüfusu biliyor muyuz?

Valla pek fazla bilmiyoruz. Bazıları 50 bin filan diyor ama belki o kadar bile yoktur. O bölgenin bir geliri de yok. Çünkü Haliç’in girişindeki Galata’yı Cenovalılar işgal etmişler ve kendilerine antrepo yapmışlar. Tüm gemilerden aldıkları vergiler Genova Hükümetinin eline geçiyor. Hemen karşı yakada oldukları halde Bizans bir şey alamıyor.

“Bizans’tan kalan 2 hastaneyi tespit ettik”

Teşekkür ederiz hocam. Şehir planlaması açısından sağlık yapıları nasıl olmalı? Bir şehir mimarisinde, bir şehir planlamasında sağlık yapıları, hastaneler nerede olmalıdır? Bizans’ta, Osmanlı’da ve bugün için kıyaslamak istersek hastane yapıları hakkında ne söylemek isterseniz?

Bu konuda da fazla bir şey söyleyemiyoruz. Elimizde tek bir hastane hakkında sarıh bilgi veren belge, bu söylediğim tipikodur. İkinci olarak söylemek istediğim şurası var: Vatan Caddesi’nde 2 kubbeli bir cami vardır, adı Lips Manastır’dır. Burası eskir bir kilisedir. Şimdi burası restore ediliyor. O kilisenin de yanında 10 yataklı bir hastane olduğu biliniyor. Yani 2 büyük manastırın yanında böyle birer tane yapı var. Çünkü bu Ortaçağ’da bazı ülkelerle temastan dolayı bilhassa Haçlı Seferleri sırasında Avrupa’ya cüzzam hastalığı geliyor. Bizans da buna karşı önlem almak üzere yapıyı inşa etmiş. Bir yapının Hasköy Köprüsü’nün Galata tarafındaki ucunda olduğu tahmin edilmektedir. Oda bir takım efsaneler ile bağlantı kurularak söylenmektedir. Bir de Zeyrek’teki hastanenin bir eki de yine böyleymiş. Fakat bu hastaneyle aynı yerde değil, farklı bir yerdeymiş. Yani bir nevi tecrit hane durumundaymış.

O zamanlar Bizans döneminde bildiğimiz cüzzam hastalığı dışında başka hangi hastalıklar varmış?

Valla ben onun üzerinde pek düşünmedim ve okumadım. Yalnız Bizanslıların yiyecekleri hususunda bir şeyler yazan birinin ifadesine göre zayıf bir bünyeleri vardı. Bilhassa balık ve su böceklerini çok yiyorlar. Ayrıca Bizanslıların oturdukları yerlerde toprak kazıldığından inanılmaz derecede midye ve istiridye kabukları çıkıyor. Hala daha Rumlar istiridye

çok severler. Mesela fetihten sonra da Haliç’te istiridye çıkarırlarmış. Ayrıca Haliç’in suyunun pek sağlıklı olmadığı malumdur. Bu da o dönemler hastalıkların artmasına sebebiyet veriyormuş. Şimdi İstanbul’da Bizans hastaneleri hakkında bildiklerimiz bunlardan ibaret. Yani biri bugünkü Vatan Caddesi’nde Lips Manastırının yanında 10 yataklı, diğeri ise bugünkü Unkapanı’nda Pankrokrator Manastırının yanında 50 yataklıdır. Bu ikisinden başka bir bilgimiz yok. Ondan sonra daha ufak tefek etütler yaptılar. Harpte yaralıları toplamak üzere bir nevi ambulans teşkilatının kurulduğu yolunda bir ufak çalışma yayımlandı. Biliyorsunuz Ermenilerin memleketleri Kafkasya’dır fakat Türkler Anadolu’ya girmeye başladıktan sonra bunların bir kısmı 12. yüzyıllarda güneye göç ediyorlar ve Adana-Tarsus bölgesine yerleşiyorlar. Bunların bir idaresi ve bir devletleri yok. Buraya küçük Ermenistan deniyor fakat resmi bir adı da yoktur. Hatta bundan 100 sene önce burası hakkında kocaman bir kitap yazan bir Ermeni papaz vardır. Bu papaz, Güney Ermenistan’a dair yazdığı kitaba bir ad veremiyor, “*Bunların başşehirlerin adı Sis’ti, ben de bunun adına Sison yaptım*” diyor. Bu Sis şehri bugünkü Adana civarındaki bizim kazalardan bir tanesidir. Fakat ben oraya gitmedim ve orada bir kalıntı da yoktur. Yalnız kaynaklardan bildiğimize göre bunların başlarında bir tane kraliçe gibi bir kadın varmış. Yalnız elimizde bu kadın 12. yüzyılda Güney Ermenistan’da bir hastane kurmuş diye bir kayıt var. Yani bu biraz bizim Selçuklularla da paraleldir. Çünkü aynı yıllarda Anadolu’da da Selçukluların hastaneleri var. Gerek Kayseri’de gerek başka Selçuklu şehirlerinde ilk hastaneler kurulmuş ve bunların binaları hala mevcuttur.

“Süheyl Ünver, kitapçıya, ‘O çocuk kim ise gelsin kitapları benden istesin’ demiş”

“Benim değil 50, 70-80’den sonra bile ciddi bir rahatsızlığım olmadı. Hiç sigara içmedim. Pipoyu denedim ama beceremedim. Pipo aldım, af edersiniz tuvalete düşürdüm, balık tutuyordum denize düşürdüm. Hep muntazam bir hayat sürdüm. Çok yürüdüm, çok yüzdüm, bulabildiğim kadar balık yedim. Sebze yi çığden, eti ızgarada yedim. Sağlığımı bunlara borçluyum.”

Teşekkür ederiz hocam. Bu noktadan itibaren yakından tanıdığınız ünlü hekimler hakkında hatıralarınızı dinlemek istiyoruz. Özellikle Prof. Dr. Süheyl Ünver hakkında. Hocayı nasıl tanıdınız, ne gibi hatıralarınız var?

Süheyl Ünver’le aşağı yukarı 42-43 yıllarında lisede talebeyken tanıştım. Efendim o dönem bir ara yeni harflerle basılan tüm kitapların kataloğunu bastılar. 2 cilt olan bu kitabın adı Türkiye Bibliyografyasıdır. Bu kitap o dönem elime geçmişti ve ben ona sayfa sayfa bakarak beni ilgilendiren yeni harflerle çıkmış tüm kitapların listesini çıkarmıştım. Süheyl Ünver, tüm yazılarını ayrı basım olarak çıkartırdı. Orada tabii bol miktar yayın var. Onların çoğunu yazdım ben. O zamanlar Beyazıt’ta elektrik idaresinin orada bir Ermeni kitapçı vardı. Ben o dönemler ismi Bedros Nişanyan olan bu kitapçının dükkânına sürekli giderdim. Zamanının meşhur sahafı Nişanyan, istediğimiz kitabı verir, parasını da sonra alırdı. Bu yüzden ondan alışveriş yapardık. “*Şunları da Süheyl Bey’den rica ediver, parasını sonra veririm*” dedim. Takip eden günlerde uğradım. Süheyl Bey, Nişanyan’a, “*Ben onları ayrı basım satmam. Sen onlardan para alırsın, sana vermem*” demiş. Süheyl Hoca kitapçıya, “*O çocuk kim ise gelsin kitapları benden istesin*” demiş. Onun üzerine ben onun İstanbul Üniversitesi merkez binasındaki bürosuna gittim. Böylece tanışmış olduk. Oraya gidip geldim. Ayrıca o dönem Çemberlitaş’taki Sultan Mahmut Türbesi’nin karşısında yapılan iş hanının

alt katında, bir meslektaşıyla müşterek bir de muayeneleri vardı. Süheyl Bey her akşamüzeri üniversiteden çıktıktan sonra orada 1-2 saat otururdu. Oraya pek hasta gelmezdi. Ben de oraya uğradım, beraber çıkardık. Muhakkak taksiye biner, taksile Karaköy İskelesi'ne kadar inerdi. Orada vapurun daima alt katına iner, pardösüsünü çıkarır, katlar ve vapurun ortadaki yuvarlak kısmına koyardı. Katiyen kanepelerde oturmazdı, o kavisli kısma otururdu. Küçük çantasının içinden kâğıtlarını ve dolma kalemini çıkarır, bazı notlar alır ve konuşurdu. Kadıköy'e kadar bu şekilde giderdi. Yaptığı bazı resimleri gösterirdi. O zamanlar Moda'da Mühürdar'da oturuyordu. Son zamanların da Fenerbahçe'de bir ev almış mı yaptırmış mı tam bilmiyorum ama ben o eve hiç gitmedim. Fakat onunla Moda burnundaki eve kadar giderdik ve beraber ayrılırdık. Bende oradan tramvayla Bostancı'ya kadar giderdim. Bu şekilde uzunca süren dostluğumuz, ahbablığımız oldu.

Bunlar sene kaç civarı gerçekleşiyor?

Aşağı yukarı 45'ten vefatına kadar ki sürede gerçekleşiyor.

Yani siz Almanya'dan geldikten sonraki yıllar?

Önceden başladı, geldikten sonra da devam etti. Hatta Tarih Kurumu'nda da oda üyeydi. Ondan sonra ben de üye oldum. Fakat Evren Paşa hepimizi kurumdan attı! Sonra o Türk Tarihi Arkivi adı altında bir dergi çıkardı. Gri kaplı, orta boyda bir dergiydi. İçinde Türk tarihine dair makaleler vardı.

Kimler yazıyordu acaba?

Valla kendi de yazıyordu, meslektaşları da yazıyordu. Baya ciddi bir dergiydi.

Fakat nedense o dergi sadece 22 sayı çıktı. Bende tüm sayıları vardı.

Süheyl Ünver Hoca'nın geleneksel sanatlara da katkısı var, o yönünü de tanıdınız mı?

Süheyl Bey, Topkapı Sarayı Müdürü Tahsin Özoğlu'nun çok iyi dostuydu. Enderun'da bir odayı ona tahsis etmişler. Genellikle kızlardan oluşan amatör bir öğrenci grubu vardı. Onlar her salı günü orada toplanırlardı ve Süheyl Bey onlara minyatür öğretirdi. Boyalar nasıl hazırlanıyor, altın nasıl eritilip boya haline getiriliyor öğretirdi. Sonra bunlara tatbikat da yaptırırdı. Bunlar böyle ufak tefek minyatür taklitleri ve yazı kopyaları falan yaparlardı.

Hocanın tezhip ve hat çalışması da vardı yanlış hatırlamıyorsam?

Yani kendisi bir hattat değil, kopya yapıyorlardı. Hat sanatı üzerinde bir çalışması yoktu fakat bir başka merakı da vardı. Bazı minyatürlerdeki bazı tipleri fotoğrafla agrandisman yaptırırdı. Ondan sonra bu aslında bu adamın gerçek portesidir diyordu. Süheyl Bey "Bunu yapan minyatürcü gelişi güzel bir resim yapmamış bunun kişiliğine benzeyen bir resim yapmış" diyordu. Bunun da ispatı olarak agrandisman yapılıncaya adamın vesika gibi resim görüntüsü çıkıyordu. Ondan sonra onu boya ile filan renklendiriyordu. Böylece Molla Gürani, Fatih gibi ünlü kişilerin portrelerinin elinde olduğunu söylüyordu.

Süheyl Hoca dışında başka tanıdığınız, dostluğunuz olan bir hekim oldu mu?

Valla Kadıköy tarihçisi Dr. Müfid Ekdal var. Biliyorsunuz daha sonra Numune Hastanesinin Başhekimiydi. Bir sene kadar falan olmuş vefat edeli, ben de

yeni öğrendim. Bu eve falan da geldi. Ondan sonra Kadıköy tarihi, eski konakları üzerine epey güzel kitapları vardır. Yani yakın tarih bakımından Kadıköy'ü en iyi tanıyanlardan biriydi. Ben bir ara Kadıköy'ün ünlü sokak satıcıları ile meşgul oldum. Halil Ağa diye bir macuncu vardı. Büyük tablanın içinde rengârenk macunlar yapar ve satardı. Bir gün Müfit Bey'le konuşuyoruz. "Macuncu Halil Ağa'ya hastalandı, bizim hastaneye getirdiler onu" dedi. Hastalığının dizanteri olduğunu öğrendim. Düşünün, çoluk çocuğa macun satan adam dizanteriden ağır hasta ve hastaneye getirmişler. Sonra da ölmüş. Bunlara dair bilgiler ondaydı. Bir de Bedi Şehsuvaroğlu'nu iyi tanırdı. Araları iyi değildi ama Süheyl Bey onu oraya almıştı. Ancak o Süheyl Bey'e biraz ihanet etti ve bu yüzden de araları iyi değildi.

"Çok yürüdüm, çok yüzdüm; sağlığımı buna borçluyum"

Hocam ahir ömrünüzde 90 yılı devirdiniz. Allah uzun ömürler versin. Ülkemizde 50 yaşından itibaren hastaneye, doktorlarla ilişkisini sıklaştıran bir toplumumuz var maalesef. Anadolu'da insanlar özellikle 50-55 yaşından, emekli olduktan itibaren tüm mesailer cami ve hastane arasında geçiyor. Peki, sizin sağlığınızla aranız nasıl? 50-60'lı yaşlarınızdan beri ne gibi rahatsızlıklarınız oldu?

Benim değil 50, 70-80'den sonra bile ciddi bir rahatsızlığım olmadı. Bu noktada şunu söyleyeyim: Ben hiç sigara içmedim. 40 yaşlarındayken bir ara bana sigara içirmek istediler. Ancak daha sonra baktım bunu ben beceremiyorum. Sonra pipoyu denedim ancak onu hiç beceremedim. Çünkü ağızlarında emzik gibi hem araba kullanıyorlar, hem de onunla her işi yapıyorlar. Ben efendim

pipo aldım, af edersiniz tuvalete düşürdüm, balık tutuyordum denize düşürdüm. Amerika'dan bir pipo hediye ettiler fakat o da yandı. Ondan sonra ondan da vazgeçtim. Bir ara kafamı dinlendirir diye puro içeyim dedim. Puroya başladım, o da çok az sürdü, onu da bıraktım. Yani demem o ki ben bir defa sigara içmem prensip itibarıyla. Ondan sonra yatmak için normal bir saatim vardı ve muhakkak yarım saat yatakta kitap okurdum. Şimdi yapamıyorum onu çünkü gözlerim müsait değil. Saat 7'de kalkardım muhakkak. Hep muntazam bir hayat sürdüm. Çok yürürdüm ki benim zaten arkeolojik araştırmalarım da daha çok dağ bayır dolaşmak suretiyle elde edilmiştir. En son Tarih Kurumu'nda üyeyken, yani 15-20 sene evvel kadar Toros Dağlarında Silifke yöresinde bütün dağlarda ören yerleri aradım. Bunların tespitini yaptım, fotoğraflarını çektim ancak bunları yayımlamak nasip olmadı. Benimle beraber gidecek onlar, öyle anlaşılıyor. Oralarda çok enteresan ören yerleri buldum. Koca koca kiliseler hala ayakta duruyor.

Hocam ciddi rahatsızlıklar geçirdiniz mi? Ne gibi ameliyatlar oldunuz?

Efendim ciddi rahatsızlığım çok şükür yok. Ancak bundan yaklaşık 10 sene kadar önce gözlerim iyi görmediği için 4-5 farklı doktora gittim. Onlar da "Yaparız, ederiz" dediler. Sonra da hepten berbat ettiler. Bazısı da sadece para çekmeye bakıyor ve bu yüzden Ankara'ya falan da gittim. Kısacası gözümü berbat ettiler. Bir Yahudi gözcü vardı, onu çok met eylemişlerdi. Daha sonra ona gittim, o da, "Açık konuşacağım, kör olmazsınız ama iyi de olmaz gözünüz. Böyle idare edeceksiniz" diye kestirip attı. Şimdi şekerim var mümkün merteye perhiz yapıyoruz, hap alıyoruz, insülin alıyoruz.

Beslenmeniz nasıl Hocam? Ne şekilde besleniyorsunuz şu an?

Valla ben ömrüm boyunca pek öyle boğazına düşkün biri olmadım. Daha çok balık yerim. Tencere yemeğinden pek hoşlanmam; ızgara et ve bilhassa balık yerim. Sabah kahvaltısında beyaz peynir, çay ve zeytin yerim. Zeytin soframda muhakkak vardır.

Pek sebze tüketmiyor musunuz?

Sebze yerim ama genelde çiğ olarak. Ben çocukken soğan ve sarımsağı çok yerdim. Şimdi hanım pek hoşlanmadığı için pek yiyemiyorum. Zaten şimdi soğan ve sarımsak da biraz acayıpleşti.

Hocam geriye doğru baktığınızda bedensel ve zihni sağlığını neye borçlu olduğunuzu düşünüyorsunuz?

Çocukken ve gençken bisiklete çok

bindim. Bostancı'dan Kadıköy'e birinci mevkideki tramvay 1,5 kuruştı, ikinci mevkideki ise 2,5 kuruştı. Ona rağmen Kadıköy'e bisikletle giderdim. Aşağı yukarı 10 kilometreden fazladır ancak bir defasında Kadıköy'e 2 defa gidip geldim.

Burada Bağdat Caddesi mi vardı? Kadıköy'e nasıl giderdiniz?

Bağdat Caddesi'nden giderdim. Yalnız Bağdat Caddesi o zamanlar toprak yoldu, daha sonra asfalt oldu. Onun dışında denizi severim. Evimiz yalıda olduğu için zaten girerdik. Teknem de vardı, yelkenli de kullandım. Zaten bizim aile denizciydi. Onun üzerine denizle çok haşır neşir olduk. Onun dışında arkeoloji de çok bulundum. Çadır hayatı yaşadım. Side'deki kazılarda mesela çadırdaki yatıp kalkıyorduk. Beden sağlığında tüm bunların etkisinin olduğunu düşünüyorum.

Maşallah Hocam zihniniz de çok berrak. Çocukluğunuzdaki hatıraları da hatırlayabiliyor musunuz?

Bir tanesi var herkesin çok hoşuna gidiyor. Bir gün 3-4 yaşlarındayım ve evde bir hayli azmışım. Babam da çok sert mizaçlı biriydi. Çok gürültü ettiğimde bana çok kızmıştı ve "Bana bak şimdi seni çinl çıplak soyar elbiselerini sokağa atarım" demişti. Ben de ona, "Elbiselerimi niye atıyorsun?" diye sorunca, "Onların sahibi benim" demişti. Benim cevabıma bakın ama: "Peki sokağa attığın çocuk kimin!" Yani biraz hazırcı cevap biriymişim.

Siz burada İstanbul'da mı doğdunuz? Eviniz Bostancı'da mıydı?

Evet, İstanbul'da doğdum. Evimiz Kadıköy'deydi sonra Bostancıya geldik. 1932'de babam bu arsaya aldı ve ev yaptırdı. Ancak parası olmadığından evin yapımı uzun sürdü. İlk defa 35 yıllarında evin içine girildi. Ondan önce biz birkaç yaz İkinci Dünya Savaşı başlayana kadar yazları geliyorduk ve bir evin bölümünde kalıyorduk. Bir bölümünü ise kiraya veriyorduk. O zamanlar Kadıköy'deydik, Bostancı yazlıktı.

Babanız ne iş yapardı?

Babam deniz subayıydı. Erken emekli olmuş, sonra da İstanbul Liman İdaresi'nde ve denizcilikle ilgili işlerde çalışmış. Benim çocukluğumda bir ara Van'da 1-2 tane gemi çalışırdı. Babam orada 2 sene kadar tersane müdürlüğü yaptı. Biliyorsunuz, Mısır Hidivi İngiliz boyunduruğunu kabul etmemiş ve gemi Türk tebaasıdır, yatı da Türk bayrağı taşır. O yat Türkiye'ye hiç gelmemiş ama üzerindeki bayrak Türk bayrağıdır. Mecburen ve kanunen de süvarisinin Türk olması lazımdır. Babam 2-3 sene Mısır Hidivi'nin

yatına süvarilik, kaptanlık yaptı. Oradan 30 yıllarında geldi. O sıralarda Ulaştırma Bakanlığı Sivil Kaptan Mektebi'ni açtı. Oraya deniz subaylığından emekli olan kadroları atadılar. Gerek idareciler gerek öğretmenleri hep eski denizciler falan oldu. Babam da emekli deniz subayı olduğu için öğretmen olarak girdi. Ondan sonra ikinci emekliliğine kadar o kaptan mektebine hocalık yaptı.

"Bizans'ı kaybetmiş ne ki, İstanbul Türklüğünü bile kaybetti!"

Hocam son olarak İstanbul'un Bizans kimliği ve ondan kalan miras hakkında görüşlerinizi almak istiyorum. Bugün karşımızda her geçen yıl betonlaşan ve ruhunu kaybeden bir İstanbul var. Parçalanmış ve bozulan silüet hakkında görüşlerinizi alabilir miyiz?

Bizans'ı kaybetmiş ne ki, İstanbul Türklüğünü bile kaybetti! Bu şehirde değil Bizans, Osmanlı bile kalmadı. Biliyorsunuz mahallelerin bir teşkilatı vardı. Her mahallenin büyük camilerden başka mescitleri vardı. Mahalleler mescitleriyle tanınırdı. Sokaklar onunla anılırdı çünkü. Posta adresi ve sokak ismi diye bir şey yoktu. Ondan sonra falan mahallede falan mescidi dense, hemen bilinirdi çünkü posta adresi oydu. Şimdi bunlar bitti. Belki 1-2 sokakta görülebilir. Ondan sonra ulu ağaçlar vardı, mescitler vardı. Evler iç içe geçmişti, birbirleriyle temasları vardı. Orada bir kahvehane olurdu, küçük hasır sandalyeler vardı, bunlar bitti artık. Bir İstanbullu, bir de İstanbul efendisi vardı. Bugün televizyonda bir yerlerde adam vurulmuş, kan içinde kıvrılıyor. Ona dönüp de kimse bakmıyor.

Yani bir İstanbul hemşericiliği vardı, bir de İstanbul efendileri vardı değil mi? Hocam bugün Anadolu'da örnek veriyorum bir Trabzon'da, bir Kayseri'de o kentin hemşericiliği var. İnsanlar şehirlerine sahip çıkıyorlar, değer veriyorlar. Bugün İstanbul adeta bir toplama şehir gibi, bir kamp gibi. Kimse İstanbul'u sahiplenmiyor. Yani İstanbul'da bir şekilde insanların kente sahip çıkma bilinci kazanmaları gerekiyor değil mi?

İstanbul tarihini zenginliğe sahipti. Bu kentte bir taşı dahi oynatmak mümkün değildi. Hepsinin bir efsanesi vardı. Biz bunları kaybettik, hiçbir kalmadı. Ben eski sokağımızı hatırlıyorum. Herkes birbirini tanırdı, Müslümanı vardı, Hristiyan'ı vardı, Kürdü, Ermeni'si vardı. Ama herkes tanırdı birbirini, herkes birbirine yardım ederdi. Bu, tarifi çok zor, acıklı bir hikâyledir. Şimdi bu kentte insanlık bitmiş durumda.